HÖGSTA DOMSTOLENS
BESLUT

meddelat i Stockholm den 19 mars 2026

Mål nr
B 8205-24

PARTER

Klagande

G.N.

Ombud och offentlig försvarare: Advokat K.A.

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Narkotikabrott

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2024-10-04 i mål B 6289-24

_____

Besöksadress
Riddarhustorget 8

Telefon
08-561 666 00

Öppettider
måndag–fredag
08:45–12:00
13:15–15:00

Postadress
Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

E-post
hogsta.domstolen@dom.se

Webbplats
www.hogstadomstolen.se

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen

- förklarar att det inte har funnits förutsättningar för hovrätten att avgöra målet utan huvudförhandling,
- meddelar prövningstillstånd i de delar av målet som har förklarats vilande,
- undanröjer hovrättens dom, utom besluten om beslag och om ersättning till den offentliga försvararen, och
- visar målet åter till hovrätten för fortsatt behandling.

K.A. ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av G.N. i Högsta domstolen med 3 828 kr. Av beloppet avser 3 062 kr arbete och 766 kr mervärdesskatt.

Det ankommer på hovrätten att i samband med målet efter dess återupptagande pröva frågan om G.N.s ersättningsskyldighet för försvararkostnaden i Högsta domstolen.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

G.N. har i första hand yrkat att Högsta domstolen ska undanröja hovrättens dom och återförvisa målet till hovrätten för ny prövning. Han har i andra hand yrkat att han ska frikännas.

Riksåklagaren har medgett att Högsta domstolen undanröjer hovrättens dom och återförvisar målet till hovrätten.

Högsta domstolen har meddelat det prövningstillstånd som framgår av punkten 8.

Dok.Id 352238

SKÄL

Bakgrund

1. G.N. åtalades för narkotikabrott med påstående att han olovligen med uppsåt innehaft 1,73 gram kokain. Som bevisning åberopade åklagaren ett beslagsprotokoll och ett analysbevis samt förhör med G.N.

2. G.N. förnekade gärningen. Han påstod att narkotikan hade påträffats i en snusdosa och att han tidigare samma kväll skjutsat vänner som kan ha lagt snusdosan i hans bil.

3. Tingsrätten, som avgjorde målet efter huvudförhandling, dömde G.N. för narkotikabrott till villkorlig dom och dagsböter.

4. Enligt tingsrätten gav utredningen inte stöd åt G.N.s uppgifter om att narkotikan hade påträffats i en snusdosa. Vidare noterades att G.N. inte hade namngett de vänner som enligt honom kunde ha lämnat narkotikan i bilen. Vid en samlad bedömning ansåg tingsrätten att hans uppgifter inte var tillräckligt rimliga, trovärdiga eller konkreta för att godtas.

5. G.N. överklagade och yrkade att åtalet skulle ogillas. Som ny bevisning åberopade han en vittnesattest från förundersökningen i form av en promemoria från en polisman som medverkat vid ingripandet mot honom och därutöver uppspelning av det förhör som hållits i tingsrätten. Vidare begärde han att huvudförhandling skulle hållas för att saken skulle kunna få sin rätta belysning.

6. Hovrätten beslutade under målets beredning att det skulle avgöras utan huvudförhandling. Hovrätten ansåg att målet kunde utredas tillfredsställande och att det inte heller hade framkommit några andra skäl som talade för att huvudförhandling behövdes.

Dok.Id 352238

7. Hovrätten har därefter avgjort målet utan huvudförhandling och fastställt tingsrättens dom. Hovrätten har ansett att det genom den först i hovrätten åberopade promemorian finns stöd för G.N.s uppgift om att narkotikan påträffats i en snusdosa, men har samtidigt beaktat att det finns flera uppgifter i promemorian som talar för att han uppsåtligen innehaft narkotikan. Hovrätten har funnit att han inte på ett trovärdigt sätt har kunnat lämna en förklaring till dessa uppgifter.

Prövningstillståndet

8. Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd beträffande frågan om hovrätten fick avgöra målet utan huvudförhandling och vilandeförklarat frågan om prövningstillstånd rörande målet i övrigt.

Val av handläggningsform

9. Förfarandet i brottmål bygger på muntlighet. Inte bara i tingsrätten utan även i hovrätten är huvudregeln att en huvudförhandling ska hållas när ett mål ska avgöras i sak. Trots det är utrymmet för att avgöra mål i hovrätten på handlingarna relativt stort.

10. Bestämmelserna i 51 kap. 13 § rättegångsbalken anger undantagen från huvudregeln om huvudförhandling i hovrätt när det gäller brottmål. Förhandling får hållas även om något av undantagsfallen föreligger.

11. En allmän förutsättning för att ett mål ska kunna avgöras utan huvudförhandling är att det inte är nödvändigt att hålla en förhandling på grund av någon annan bestämmelse i rättegångsbalken, exempelvis för att det åberopas ny muntlig bevisning i hovrätten som ska tillåtas eller för att ytterligare frågor behöver ställas till någon som hörts vid tingsrätten (se 35 kap. 7 och 13 §§).

Dok.Id 352238

12. Av 51 kap. 13 § följer att ett mål alltid får avgöras utan huvudförhandling när prövningen inte rör själva saken eller när det är uppenbart att överklagandet är ogrundat.

13. I paragrafen anges vidare ett antal situationer när det är möjligt att avgöra ett mål utan huvudförhandling under förutsättning att saken kan utredas tillfredsställande. Det gäller bland annat om det inte finns anledning att döma den tilltalade till ansvar eller döma ut påföljd eller döma till annan påföljd än böter eller villkorlig dom eller sådana påföljder i förening. Har en part begärt huvudförhandling ska dock en sådan hållas, om det inte är obehövligt. (Se 51 kap. 13 § andra stycket 3 och tredje stycket.)

14. Vid bedömningen av om ett mål kan avgöras utan huvudförhandling måste också hänsyn tas till att rättegångar ska vara rättvisa (se 2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen och artikel 6 i Europakonventionen). Den kontradiktoriska principen är då väsentlig. I denna princip ligger att parterna ska få ta del av och bemöta allt det som läggs till grund för domen och inte överraskas av att domstolen har lagt något annat till grund för avgörandet än det som har berörts under rättegången. Rättegångsbalkens huvudregel om att förhandling ska hållas kan sägas ge uttryck för den principen.

15. Rätten har alltid ett ansvar för att den beslutade handläggningsformen är lämplig. Det innebär att rätten måste vara beredd att ompröva ett tidigare ställningstagande om att målet ska avgöras utan huvudförhandling när omständigheterna talar för att en sådan bör hållas.

Dok.Id 352238

Prövningen av om saken kan utredas tillfredsställande utan förhandling

16. Kravet på att saken kan utredas tillfredsställande är en grundläggande förutsättning för tillämpning av såväl andra som tredje stycket i 51 kap. 13 § rättegångsbalken. Bedömningen av om en förhandling är obehövlig aktualiseras alltså först om den förutsättningen är uppfylld.

17. Sedan den s.k. EMR-reformen genomfördes gäller att muntlig bevisning i hovrätten som huvudregel ska läggas fram genom de upptagningar som gjorts av förhöret i tingsrätten. Den grundläggande förutsättningen att målet ska kunna utredas tillfredsställande har inte förändrats genom reformen, även om den i praktiken har medfört att utrymmet för att avgöra ett mål i hovrätten utan huvudförhandling har ökat.

18. Vid bedömningen av om målet kan utredas tillfredsställande är det av betydelse vad prövningen i hovrätten gäller. Om saken främst rör rättsfrågor talar det för att målet kan avgöras utan förhandling. Detsamma gäller om parterna har olika uppfattning endast om hur viss skriftlig bevisning – eller muntlig bevisning som ska läggas fram genom hänvisning till ljud- och bildupptagningar – ska bedömas.

19. Om det kan förutses att rätten vid sin prövning kan komma att fästa avseende vid omständigheter som inte har behandlats vid en huvudförhandling i tingsrätten eller beaktats vid prövningen där är detta skäl för att hålla förhandling.

20. Vid bedömningen är det också av betydelse om det finns behov av materiell processledning. Om parterna är oense om omständigheterna i sak och det finns anledning att anta att oenigheten kan redas ut vid en förhandling kan det tala för att förhandling behövs för att saken ska kunna utredas tillfredsställande.

Dok.Id 352238

21. Domstolen ska alltid göra en självständig bedömning av om saken kan utredas tillfredsställande utan förhandling och beakta samtliga relevanta omständigheter. Rätten bör vara försiktig med att avstå från förhandling om det finns risk för att ett avgörande på handlingarna kan påverka bedömningen negativt för den tilltalade.

22. Brottslighetens allvar är av underordnad betydelse vid prövningen av om saken kan utredas tillfredsställande men tillmäts däremot betydelse vid prövningen av om en förhandling är obehövlig (jfr ”Bassängen” NJA 2020 s. 652 p. 11, 23 och 24).

Bedömningen i detta fall

23. Hovrätten har ansett att det genom den åberopade promemorian finns stöd för G.N.s uppgift om att narkotikan påträffats i en snusdosa.

24. Hovrätten har samtidigt beaktat annat som framgår av promemorian. Det har varit fråga om omständigheter som, enligt hovrättens bedömning, talar till G.N.s nackdel och flera av dessa har inte varit föremål för tingsrättens prövning.

25. Att hovrätten lagt dessa för G.N.s besvärande omständigheter till grund för domen blev överraskande för honom och han har inte fått möjlighet att bemöta dem.

26. Mot den nu angivna bakgrunden har saken inte kunnat utredas tillfredsställande utan huvudförhandling.

27. Förutsättningarna har alltså inte varit sådana att hovrätten fick avgöra målet utan huvudförhandling. Den i prövningstillståndet ställda frågan ska besvaras i enlighet med detta. Vid denna bedömning ska prövningstillstånd meddelas för målet i övrigt.

Dok.Id 352238

28. Hovrättens handläggning har utgjort ett sådant rättegångsfel att domen ska undanröjas, utom besluten om beslag och ersättning till den offentliga försvararen, och målet ska visas åter till hovrätten för fortsatt behandling.

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Agneta Bäcklund (referent), Eric M. Runesson, Anders Perklev och Erik Sjöman. Föredragande har varit justitiesekreteraren Sara Thorstenson.

Dok.Id 352238